

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертаційну роботу Дудки Тетяни Юріївни «Просвітницький туризм в історико-педагогічних умовах ІХ – 30-х рр. ХХ ст.», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Виконане дослідження беззаперечно затребуване сьогодні і є відповіддю на виклики часу. В умовах глобалізації та інформатизації світу, змін в економічному і політичному житті України, радикальної перебудови освітньої мережі, одним із найбільш актуальних завдань якої є формування конкурентоспроможної, освіченої, компетентної особистості з інноваційним типом мислення, яка має інтелект, волю, здатна діяти в динамічно змінюваному світі, готової до творчої діяльності, самореалізації та самовдосконалення. Сьогодні не останнє місце посідає євроінтеграція вищої освіти, створення єдиного освітнього простору. Все це спрямовано на структурне реформування національних систем вищої освіти країн Європи, зміни освітніх програм і потрібних інституційних перетворень з метою створення європейського наукового і освітянського простору задля підвищення якості освіти, спроможності випускників ЗВО до працевлаштування, поліпшення мобільності громадян на ринку праці, підняття конкурентоспроможності європейської вищої освіти, що вимагає постійного ознайомлення викладачів ЗВО України з організацією функціонування освітніх закладів за кордоном, тобто закордонного стажування. Тому сьогодні актуальним є пошук шляхів співпраці фахівців різних країн, в тому числі й науковців. Неабияке місце у цьому процесі посідає просвітницький туризм, оскільки він уможливує задоволення різноманітних освітніх і професійних потреб майбутніх фахівців. А відтак досвід просвітницького туризму в різних історико-педагогічних умовах повинен бути критично осмислений і врахований сьогодні. Все вищезначене свідчить про актуальність і своєчасність дослідження Т.Ю.Дудки.

Актуальність і значущість рецензованої роботи підтверджується й тим, що дослідження виконано відповідно до комплексного тематичного плану наукових

умовах IX – 30-х рр. XX ст. Однак, слід зауважити, що в тексті дисертації нерідко зустрічаються посилання із зазначенням всіх сторінок, що, на нашу думку, є неефективним використанням об'єму рукопису.

До здобутків дисертантки відносимо запропоновану періодизацію становлення, розвою та занепаду вітчизняного просвітницького туризму зазначеного періоду (зародження (IX – XII ст.); (становлення (XIII-XVII ст.); (розвитку (XVIII – XIX ст.); (розквіту (друга пол. XIX – 20-ті рр. XX ст.); (занепаду (1927 – 30-ті рр. XX ст.)), яка, за твердженням дослідниці (с. 414), співпадає з основними історичними етапами формування об'ємного давньоруського просвітницького простору.

Важливим доповненням теоретичного матеріалу є запропоновані здобувачкою додатки. Особливо цікавими для досліджуваної теми є дані додатків Г і Д. Так, в першому «Пріоритетні напрями персоніфікованого міжнародного просвітницького туризму педагогічного складу Київського навчального округу XIX – поч. XX ст.» показано пріоритетні географічні напрями міжнародного просвітницького туризму вітчизняного педагогічного складу Київського навчального округу XIX – поч. XX ст. та зорієнтованість вітчизняного міжнародного просвітницького туризму (підвищення кваліфікації педагогічних працівників (переважно училищ, гімназій, учительських семінарій), ознайомлення з іноземною методикою викладання фахових дисциплін, завершення наукових досліджень професорсько-викладацького складу, а також участь маловідомої української професури у науково-практичних заходах. Як бачимо, міжнародний просвітницький туризм у XIX – поч. XX ст., використовуючи різні форми підвищення кваліфікації, охоплював різні категорії педагогічних працівників. Заслуговує на увагу можливість проходити підвищення кваліфікації одночасно в декількох країнах, що створювало можливість зробити його учасникам порівняльний аналіз результативності навчання.

Що стосується додатку Г, то в ньому представлено іноземні та вітчизняні методики організації та проведення семінарських і практичних занять з дисциплін

досліджень Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова «Зміст, форми, методи і засоби фахової підготовки вчителів» (протокол №6 від 25.12.2005 р.). Тема дисертаційної роботи затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол №9 від 30 березня 2017 року).

Аналіз тексту дисертації, автореферату та публікацій Т.Ю.Дудки дозволяють дійти висновку про наукову обґрунтованість і достовірність представлених результатів. Цьому сприяло і застосування комплексу загальнотеоретичних методів наукового дослідження (біографічний, пошуково-бібліографічний, герменевтичний, дедуктивний, евристичний, індуктивний, картографічний, моделювання, описовий, метод періодизації тощо), а також виокремлення автором спеціальних історико-педагогічних методів: історико-структурний, історико-генетичний, історико-компаративний, діахронічний, історико-системний, хронологічний і синхронічний (с. 40).

Грунтовне вивчення джерельної бази (880 найменувань, з них 108 архівних справ та рукописів), яке здійснила здобувачка, дало їй змогу у розширених хронологічних рамках, які чітко визначені й обґрунтовані, проаналізувати етапи розвитку просвітницького туризму в історії зарубіжної педагогіки; запропонувати періодизацію становлення, розвитку та занепаду вітчизняного просвітницького туризму в досліджуваній період; охарактеризувати особливості кожного етапу; ввести невідомі документи й історичні факти архівних та рукописних фондів; розробити моделі різних напрямів міжнародного, вітчизняного а також внутрішнього просвітницького туризму в розрізі адміністративно-територіальної одиниці губернії - повіту; виокремити концептуальні засади дослідження, які знайшли вираз у єдності трьох концептів: теоретичного, методологічного і практичного, при цьому кожний з них презентований низкою наукових підходів. Достатньо переконливе висвітлення теоретико-методичної основи досліджуваної проблеми дозволило обґрунтувати введене до наукового обігу поняття «просвітницький туризм». Загалом рецензоване дослідження відтворює цілісну картину розвитку вітчизняного просвітницького туризму в історико-педагогічних

різних циклів (гуманітарний і природничий). При цьому кожне заняття проводиться за різними методиками, запропонованими іншими викладачами. Вважаємо, що ця форма підвищення кваліфікації дозволяє урізноманітнити форми організації навчального процесу у закладах неперервної педагогічної освіти за посередництвом міжнародного просвітницького туризму(другої пол. XIX – поч. XX ст.). Одночасно з додатку Д нам стають відомі факти міжнародного просвітницького туризму представників вітчизняної педагогічної інтелігенції в умовах еміграції (1900 – 1930-ті рр.) , які відвідали різні країни і брали участь у заснуванні загальноосвітніх шкіл, різноманітних товариств, історичних музеїв. інститутів, духовних академій; організації курсів (підготовчих, педагогічних, політехнічних, вищих університетських, науково-військових, боротьби з атеїзмом тощо). Водночас слід зауважити, що в оформленні додатків зустрічаються неточності. Так, в додатках А, Б, В, Г, Д, Г (останнього взагалі не повинно бути в нумерації) подано джерела, без зазначення сторінок.

Не викликає сумніву наукова новизна проведеного дослідження, оскільки в ньому, зокрема на основі цілісного і системного ретроспективного аналізу розкрито генезу розвитку просвітницького туризму в історії зарубіжної педагогіки; переосмислено історико-педагогічний поступ вітчизняного просвітницького туризму; науково обґрунтовано міждисциплінарний потенціал даного феномена в розрізі наукових напрямів.

Очевидне й практичне значення дослідження, яке полягає в тому, що його фактологічний матеріал і джерельна база, зміст додатків надають можливість використовувати історико-педагогічний досвід просвітницького туризму при організації навчального процесу у вищій освіті та в системі підвищення кваліфікації фахівців різних галузей; бути враховані при вдосконаленні змісту дисциплін педагогічного циклу, розробці нормативних і варіативних курсів для педагогічних коледжів, університетів, інститутів післядипломної педагогічної освіти, у процесі педагогічної практики студентів, при підготовці навчальних програм, підручників і посібників для вишів, хрестоматій та антологій з історії

педагогіки, економіки освіти, теорії навчання й виховання тощо, у наукових дослідженнях магістрантів, аспірантів і докторантів.

Основні отримані результати й висновки використано при розробці навчальних посібників («Лабораторний практикум з сімейного туризму», «Програма навчального курсу «Туроперейтинг: організаційна діяльність» та ін.), що використовуються в процесі підготовки майбутніх фахівців з туристичної підготовки та в системі підвищення кваліфікації.

Наукові положення дисертаційної роботи використовуються в освітньому процесі вітчизняних вищих навчальних закладів, зокрема Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського.

Рецензована праця сприяє пошуку шляхів вирішення важливої дослідницької проблеми – актуалізації просвітницького туризму сьогодні. Це, з одного боку, створює передумови для подальших фундаментальних і прикладних досліджень з проблеми, а, з іншого, – стає підґрунтям для практичної модернізації підготовки майбутніх фахівців з просвітницького туризму з урахуванням вітчизняних здобутків, європейських та світових тенденцій освітньої галузі.

Дисертацію виконано на належному науковому рівні. У мовностилістичному оформленні враховано особливості наукового стилю мовлення. Чітку логічну структурованість роботи забезпечують лаконічні висновки та узагальнення, систематизація матеріалу в таблицях.

Рівень апробації результатів дослідження є достатнім і підтверджується участю дисертантки у численних науково-практичних конференціях різного рівня. Наукові положення, висновки та рекомендації достатньо повно представлено в 40 наукових і навчально-методичних друкованих працях.

Структурна побудова, зміст, результати дослідження, викладені в авторефераті ідентичні основним положенням дисертації. Наукові положення і висновки, наведені в авторефераті, належним чином розкриті й обґрунтовані в рукописі дисертації Дудки Т.Ю.

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих Т.Ю. Дудкою результатів, необхідно відмітити деякі дискусійні положення, а також висловити окремі побажання:

1. За нашим переконанням наукова цінність дослідження зросла, якби зміст роботи був більш педагогізованим, на основі більш ґрунтовного порівняльного аналізу структурних складових навчально-виховного процесу різних періодів, який дозволив би виявити навіть незначні зміни, які відбувалися у навчанні фахівців з просвітницького туризму, щоб одним із критеріїв визначення періодів розвитку вітчизняного просвітницького туризму були не тільки історичні події, але й зміни, які відбувалися у визначений період в структурних компонентах навчально-виховного процесу. Цього вимагає і поставлена мета дослідження: необхідно здійснити науковий аналіз поставленої проблеми в історико-педагогічних умовах ІХ - 30-х рр. ХХ ст.

2. Наголошуючи, що позитивним результатом дослідження є актуалізація дисертанткою авторських методик організації і проведення аудиторних занять, самостійної роботи студентів окремих європейських вищих шкіл попередніх епох, одночасно зазначасмо, що з аналізу отриманих результатів наукового дослідження проблеми не запропоновано шляхи творчого використання цих здобутків для урізноманітнення сучасного навчально-виховного процесу в закладах безперервної педагогічної освіти. І взагалі, визначаючи можливість використання основних положень отриманих результатів при викладанні різних дисциплін, не зрозумілим є позиція автора щодо обов'язкової дисципліни «Педагогіка вищої школи» для магістрів різних спеціальностей напрямку підготовки «Середня освіта».

3. Уважасмо, що дисертантка недостатньо критично проаналізувала недоліки, що гальмують інтенсифікацію сучасного вітчизняного просвітницького

туризму, упровадження інноваційних моделей, технологій, методик навчання фахівців з просвітницького туризму в сучасних закладах вищої освіти України та системи післядипломної освіти.

4. В авторефераті (с. 8) та в дисертації (с. 41) зазначено, що автором до наукового обігу введено невідомі документи, історичні факти архівних та рукописних фондів. Наукова і практична значимість їх зросла, якби вони були названі.

5 У роботі великий масив маловідомих архівних та рукописних джерел, пов'язаних із життям і діяльністю просвітників-туристів, внесок яких є значущим для розвитку освіти, науки і культури. Проте наукове значення дослідження зросло, як би в роботі й авторефераті були більш ґрунтовно презентовані теоретичний аспект персоналістського напрямку історико-педагогічного дослідження і узагальнюючі таблиці в додатках.

6. На сторінках дисертації і автореферату не знайшли належного висвітлення рекомендації щодо використання історико-педагогічного досвіду з метою підвищення ефективності організації просвітницького туризму сьогодні.

Однак, висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження і є приводом для наукової дискусії.

Таким чином, дослідження Т.Ю.Дудки «Просвітницький туризм в історико-педагогічних умовах ІХ – 30-х рр. ХХ ст.» є завершеним, цілісним, самостійним, має наукову новизну та практичне значення, заслуговує на високу оцінку. Дисертація відповідає паспорту спеціальності та вимогам п.п. 9, 10, 12-14 Постанови Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. «Про порядок присудження наукових ступенів», а її автор - Дудка Тетяна Юріївна - заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

**Офіційний опонент: доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки
імені Богдана Ступарника
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»**

